

Oda do radości – Jordi Savall

Jordi Savall – dyrygent

Sara Gouzy – sopran

Laila Salome Fischer – mezzosopran

Mingjie Lei – tenor

Manuel Walser – baryton

Chór NFM

Agnieszka Franków-Żelazny – kierownictwo artystyczne Chóru NFM

Lluís Vilamajó – przygotowanie chóru NFM

Le Concert des Nations

Jakob Lehmann – koncertmistrz Le Concert des Nations

Program

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

IX Symfonia d-moll op. 125 [60']

I. Allegro ma non troppo, un poco maestoso

II. Molto vivace

III. Adagio molto e cantabile

IV. Finale

Powstała w 1824 roku *IX Symfonia* Ludwika van Beethovena jest pierwszą w dziejach symfonią wokalną. Ten fakt przesłania nam często istotę rzeczy: nowatorstwo formalne dzieła nie pozwala dostrzec, że kompozytor czerpie garściami z tradycji, a nawet z ówczesnej kultury popularnej. *Odą do radości* Beethoven zachwyił się od razu po jej wydrukowaniu, lecz jej umuzycznienie zajęło mu niemal całe twórcze życie.

Pierwsze szkice muzycznego tematu, który znamy dziś jako *Odę do radości* (i który stał się hymnem rozmaitych państw i instytucji, m.in. Rodezji i Unii Europejskiej), pochodzą z 1793 roku; melodia została wykorzystana w małej kantacie na głos z fortepianem *Gegenliebe* WoO 118 (1794/1795). Kolejne wcielenie melodia ta zyskała w roku 1808 w *Fantazji c-moll* op. 80 na fortepian, głosy solowe, chór i orkiestrę. Tekst, do dziś nie wiadomo przez kogo napisany do istniejącej już muzyki (na owe czasy rzecz niezwykła!), dziwnie odpowiada ideowo odzie Friedricha Schillera: elementem niosącym ludzkości szczęście i pokój jest sztuka; pod jej wpływem ludzie stają się braćmi.

Minęła kolejna dekada. W 1817 roku Philharmonic Society z Londynu zamówiło u Beethovena symfonię, ale kompozytor zmitrężył pięć lat (w tym czasie komponował swe Ostatnie Sonaty i *Wariacje na temat Diabelliego*), zanim zabrał się do pracy, którą ostatecznie ukończył w 1824 roku. *IX Symfonia* miała mieć premierę w... Berlinie, gdyż Beethoven uważał podobno, że Wiedeń, zachłystnięty wówczas Rossinim, nie będzie chciał przyjąć wielkiej symfonii. Wiedeńscy, dowiedziawszy się o tym, wystosowali do kompozytora petycję, pod którą podpisali się najznakomitsi muzycy i mecenasi sztuki – prosili, aby zechciał jednak dać premierę w austriackiej stolicy. I tak 7 maja 1824 roku Wiedeń z entuzjazmem oklaskiwał i dzieło, i kompozytora, który na swój sposób brał udział w prawykonaniu (nadawał tempo poszczególnym ogniwom, lecz potem muzycy ignorowali gesty zupełnie już wówczas głuchego Beethovena).

Wkrótce jednak posypały się słowa krytyki i symfonia dość długo nie mogła powtórzyć wiedeńskiego sukcesu w innych miastach – na trwałe wprowadził ją na estrady dopiero Richard Wagner. Melomani kochają *Odę do radości*, jednak finałowa kantata nie spotkała się ze zrozumieniem muzyków – krytykowali ją m.in. Ludwig Spohr, Felix Mendelssohn Bartholdy i Giuseppe Verdi. Pierwsze trzy ogniwa, tradycyjnie symfoniczne, są natomiast jednogłośnie uwielbiane.

IX Symfonia to najdosłowniej muzyczny kosmos, który wyłania się z chaosu pierwszych taktów. Na powierzchni magmy akompaniamentu, niby jakiejś bulgoczącej zupy, pojawiają się bąble motywów. To wciąż te same dwa dźwięki, które odzywają się coraz częściej i częściej w rozmaitych instrumentach, aż wreszcie łączą się w do-

skonałą melodię – główny temat, któremu Beethoven przeciwstawił dwa inne. Ale to rysunek rytmiczny towarzyszący przedstawionym tu narodzinom Wszechświata będzie kluczowy dla tej części: pod koniec muzyka nagle przekształca się w marsz żałobny, pełen godności niczym w *III Symfonii*. I tak jak w „Eroice”, tak i tu zaraz następuje Scherzo. Po burzy – słońce, po śmierci – zmartwychwstanie. W tym kontekście zrozumiałe jest umieszczenie Scherza na drugim miejscu w cyklu – jako trzecie ogniwo byłoby spóźnione. W trzeciej części znalazły się przepiękne wariacje, w których popis dają wszyscy instrumentalisci, jednak na pierwszy plan wybijają się skrzypce i waltornia.

I wreszcie finał. Rozpoczyna się burzą, zda się niszczycielską, porywającą liście z drzew, łamiącą pnie jak zapałki, zrywającą dachy... Recytatyw kontrabasów heroicznie próbuje się tej sile przeciwstawić – bez skutku. Motywy poprzednich trzech części pojawiają się w zakończeniu właśnie jakby porwane przez to muzyczne tornado – sam pomysł nie jest ani nowy, ani Beethovenowski, ale to Beethoven wykorzystał go w sposób przejmujący. Oto ostateczna bitwa, którą trzeba stoczyć z Chaosem. Zmagania trwają, pozostają nierozstrzygnięte – przerywa je recytatyw basa (a nie od rzeczy zauważyć, że partia Jezusa jest zawsze powierzana basom): „Przyjaciele! nie takie dźwięki trzeba nam dziś grać!”. Tak się zaczyna właściwa *Oda do radości*, która ma formę wariacji – odwołuje się zarówno do wzorów kantat Johanna Sebastiana Bacha (gdy głosy męskie wprowadzają melodię niczym stary chorał), jak i do bardzo popularnej w Wiedniu muzyki janczarskiej: wariacja śpiewana przez tenora to marsz turecki, a rozbudowana sekcja perkusji, dominacja dętych drewnianych oraz charakterystyczny „turecki” rytm (lewa... lewa... lewa, prawa, lewa...) to dopełnienie stylizacji.

Soliści mają partie wymagające, lecz w krajach anglosaskich nie bez kozery *IX Symfonię* nazywa się „symfonią chóralną”. To chóry są najważniejsze: one w potężnych, długich nutach podają tekst (wybrane przez Beethovena wersy z Schillera), one go uwiarygodniają w kunsztownych fugach, tradycyjnie rezerwowanych dla opracowania wyznania wiary – *Credo*, one stanowią reprezentację ogółu ludzkości, zjednoczonego przez Radość, córę elizejskich pól.

Ludzie żyjący w drugiej połowie XX stulecia kochali ten Beethovenowski optymizm, tę wizję przemożną, tę wiarę w braterstwo ludzi. I ptawili się w radości (coraz częściej utożsamianej z przyjemnością, przyziemnością i konsumpcjonizmem), nieuchronnie zmierzając od wolności (ponoć Schiller miał na myśli Wolność, nie Radość – i ten ideał rewolucyjnej Francji miał być Beethovenowi tak bliski; hipoteza dziś jest coraz częściej odrzucana, choć Bernstein wykonał utwór ze słowem „Freiheit” w miejsce „Freude” – z pięknym efektem) ku anarchii, od braterstwa do egoizmu. Dziś bardziej niż kiedykolwiek musimy być dla siebie braćmi – musimy dbać o siebie wzajemnie, a gdy stajemy przed wyborem: wolność osobista czy braterstwo, powinniśmy wybrać braterstwo.

Wtedy i tylko wtedy „Wszyscy ludzie będą braćmi”.

Le Concert des Nations

Beethoven Academy 250

Jordi Savall, dyrektor artystyczny
Luca Guglielmi, asystent dyrektora

I skrzypce

Jakob Lehmann (koncertmistrz), Manfredo Kraemer (asystent koncertmistrza), Guadalupe Del Moral, Ricart Renart, Elisabet Bataller, Ignacio Ramal, Ángela Moro, Miren Zeberio, Noyuri Hazama*, Andrej Kapor*, Sara Balasch*

II skrzypce

Mauro Lopes (koncertmistrz), Santi Aubert, Maria Roca, Angelika Wirth, Alba Roca, Paula Waisman, Karolina Habalo*, Gabriele Pro*, Victoria Melik*, César Sánchez*

Altówki

David Glidden (koncertmistrz), Éva Posvanecz, Carolin Krüger, Anna Aldomà, Joël Oechslin, Fumiko Morie*, Núria Pujolràs*, Iván Sáez*

Wiolonczele

Balázs Máté (koncertmistrz), Antoine Ladrette, Dénes Karasszon, Marco Ceccato, Candela Gómez*, Marc Alomar*

Kontrabasy

Xavier Puertas (koncertmistrz), Michele Zeoli, Mariona Mateu*, Peter Ferretti*, Alberto Jara*

Flet piccolo

Charles Zebley

Flety

Marc Hantaï, Yi-Fen Chen

Oboje

Paolo Grazzi, Josep Domènech

Klarnety

Francesco Spendolini, Joan Calabuig

Fagoty

Joaquim Guerra, Carles Vallès

Kontrafagot

Katalin Sebella

Waltornie

Thomas Müller, Mario Ortega*, Lars Bausch, Javier Bonet

Trąbki

Jonathan Pia, René Maze

Puzony

Miguel García (puzon altowy), Frédéric Lucchi (puzon tenorowy), Adrien Muller* (puzon basowy)

Kotły

Riccardo Balbinutti

Talerze

Adrian Schmid

Trójkąt

Ana Nicolás*

Bęben basowy

Sergio Álvarez*

* uczestnicy akademii

BTHVN 2020

Zorganizowano przy wsparciu Departament de Cultura of the Generalitat de Catalunya, Institut Ramon Llull, Diputació de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Fondations Edmond de Rothschild oraz Fundació Banc Sabadell.

Przy wsparciu finansowym Direction régionale des affaires culturelles Occitanie.

Jordi Savall i Le Concert des Nations są artystami rezydentami w Saline royale d'Arc-et-Senans (departament Doubs, Francja).

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

